

Барбелюк Олександр

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТРАГЕДІЯ ЮРІЯ КОЦЮБІНСЬКОГО

Ключові слова: *Юрій Коцюбинський, дипломатія, комунізм, репресії.*

Keywords: *Yuriy Kotsiubynskyi, diplomacy, communism, repressions.*

Юрій Коцюбинський – син видатного українського письменника Михайла Коцюбинського, представник державної, політичної та військової сфер, дипломат. Постать складна, суперечлива та контроверсійна, член комуністичної партії більшовиків, провідник її антиукраїнської політики, врешті-решт був знищений своїми ж «соратниками».

В історіографічному плані особистість Юрія Коцюбинського не обділена увагою науковців. Цілком закономірним був інтерес до неї у радянський період. М. Чуприна, А. Ярошенко та інші здійснили докладний аналіз його діяльності на різних шаблях радянської влади в Україні. Для цих праць характерна виразна героїзація діяча. В добу Незалежності України на основі опрацювання наново відкритих джерел, спираючись на сучасні методологічні орієнтири, професійні історики перепрочитали цю постать. Р. Пиріг, В. Піскун, М. Дорошко, Ю. Шаповал та інші дослідники сформували неупереджений просопографічний портрет Ю. Коцюбинського, поставивши його у контекст епохи [5, с. 465–468].

Юрій Коцюбинський народився 25 листопада (7 грудня за н. ст.) 1896 року. У 10-річному віці вступив до Чернігівської чоловічої гімназії. У той час у складних соціально-економічних умовах популярними були радикального ліві ідеології. Інші діти М. Коцюбинського – Роман, Оксана та Ірина – також вступили у комуністичну партію [2]. У віці 17 років Юрій приєднався до соціалістичного молодіжного гуртка, пропагуючи ідеї марксизму. У 1916 р. був мобілізований до царської армії, отримав освіту в Одеській школі прапорщиків і служив у 180-му піхотному запасному полку в Петрограді. А в 1917 р. став членом Військової організації при столичному комітеті РСДРП(б) та Петроградському РВК, комісаром Семенівського гвардійського резервного полку. Брав участь у Жовтневому (1917 р.) більшовицькому перевороті, очолював червоногвардійський загін, що брав участь у придушенні виступу Керенського-Краснова. Юрій був серед командирів більшовицького війська, яке в лютому 1918 р. вступило до Києва і пошматувало місто, хоча й не відігравав тоді якоїсь визначної ролі. Надалі він обіймав різні владні посади, зокрема й відповідальні. На з'їздах КП(б)У обирався до складу ЦК та Оргбюро. Ю. Коцюбинський активно підтримував ідеї світової революції, «диктатури пролетаріату», був прихильником «лівих комуністів».

У 1920 р. розпочав кар'єру амбасадора радянської держави, працюючи на дипломатичних посадах за кордоном [5, с. 469]. Він підтримував ідеї зміновиховства, комунізму в державах службового перебування, критикував українську еміграцію, підтримував зв'язок з осередками троцькістів. У Польщі намагався заручитися підтримкою з місцевими лівими партіями. Проте внаслідок партійної боротьби був посунутий на другорядні ролі, оскільки підтримував Л. Троцького, та був відсторонений від дипломатичної роботи.

Обіймаючи посади голови Держплану, заступника наркома землеробства УСРР, Ю. Коцюбинський був одним із провідників сталінської форсованої індустріалізації, політики розкуркулення селянства, посилення жорстких командно-адміністративних заходів. Водночас він активно працював у напрямі розвитку районів прикордонної смуги, брав участь у створенні проектів економічного зростання, в регулюванні виділення матеріально-технічних ресурсів і проводив систематичні перевірки цих районів. Як представник партійного апарату УСРР він захищав інтереси партійної еліти. Водночас Ю. Коцюбинський висловлював невдоволення тим, що Україна не отримувала достатнього фінансування від Москви, критикуючи неефективність центральних радянських органів влади. Він вважав, що розподіл ресурсів з боку раднаркому СРСР не враховував потреби УСРР. Завдяки особистим зв'язкам у компартійній еліті Ю. Коцюбинський мав можливість ефективніше залучати ресурси, розподілені в Москві. Успішність його роботи в Держплані УСРР залежала від здатності домовлятися з представниками центрального керівництва СРСР, у розв'язанні питань щодо виділення ресурсів він розраховував на підтримку впливових особистостей, як-от С. Орджонікідзе та Г. П'ятаков, які займали ключові посади в центральних державних органах [4, с. 89]. Ю. Коцюбинський увійшов у радянську партноменклатуру та просунувся на вищі щаблі влади. Протягом 1930-х років він активно виконував важливі завдання, зокрема брав участь у злочинній політиці хлібозаготівель, що призвело до Голодомору на українських землях. Ю. Коцюбинський виступив ініціатором репресивних заходів проти селянства та використовував насильство для реалізації комуністичної політики [3].

Проте 22 жовтня 1934 року Оргбюро КП(б)У відсторонило Ю. Коцюбинського від посади Голови Держплану УРСР і заступника голови уряду України та виключило з лав компартії. На початку 1935 року його заарештували за звинуваченням у контрреволюційній діяльності та засудили до заслання у село Каргасок у Сибіру на 5 років. Підставою стало його «троцькіське» минуле. Після завершення терміну покарання 5 жовтня 1936 року його знову арештували без санкції прокурора через нові звинувачення у націоналізмі та тероризмі. Ю. Коцюбинський частково визнав «провину» у своїх діях до 1930 року, зокрема у підписанні «заяви 83». Під час одного з допитів у присутності Наумова, який раніше свідчив проти Коцюбинського, він визнав, що очолював троцькістсько-терористичний центр в Україні. Слідство велося швидко, і навіть відсутність терористичних фактів у справі Коцюбинського не завадила призначенню показового процесу у Москві. 7 березня 1937 року Юрію Михайловичу були пред'явлені обвинувачення. Наступного дня відбувся короткий суд, що тривав лише 15 хвилин. Цього часу виявилось достатньо для винесення рішення: йому було призначено найвищу міру покарання – страту через розстріл [2].

Отже, Юрій Коцюбинський – трагічна постать в українській історії. Син українського літературного класика, який ще змолоду захопився ультралівими ідеями, вступив до партії більшовиків, брав участь у більшовицькій революції, встановлював в Україні комуністичний режим, працював дипломатом, був причетний до організації Голодомору, виступав за посилення репресій. Він підтримував Троцького, потім Сталіна, але був знищений системою, гвинтиком якої став.

Юрій Коцюбинський відчував любов до України, але не до тієї, що була під ногами, а до тієї, яка була в його уявленні.

Джерела та література

1. Герей В. Доля дітей Коцюбинського. *На скрижляях*. 2016. URL: http://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/05/blog-post_64.html
2. Курико В. Діти Коцюбинського. Сини класика наближали російську навалу в Україну, а правнук – виганяв. *Локальна історія*. 17.09.2022. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/diti-kotsiubinskogo-sini-klasika-nablizhali-rosiisku-navalu-v-ukrayinu-a-pravnuk-viganiav/>
3. Мазипчук М. «Лучший товарищ» із хлібозаготівель: маловідомі аспекти діяльності Юрія Коцюбинського в 1932–1933 роках. *Historians*. 06.06.2017. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2209-maksim-mazipchuk-luchshij-tovarishch-iz-khlibozagotivel-diyalnist-yuriya-kotsyubinskogo-v-1932-1933-rokakh>
4. Мазипчук М. Постать Ю. Коцюбинського у контексті соціально-економічних перетворень в УСРР у 1930-ті роки. *Етнічна історія народів Європи*. 2015. Вип. № 45. С. 87–90.
5. Піскун В. Дипломат Юрій Коцюбинський: світло і тіні радянського більшовизму. *Український археографічний збірник*. 2018. Т. 24/25. С. 464–481.

Венечук Софія

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НИКОЛАЙ ВАСИЛЬКО І ГАЗЕТА «БУКОВИНА»: КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ ПОЛІТИКА

Ключові слова: Микола Василько, Буковина, політик, депутат парламенту.

Keywords: Mykola Vasylo, Bukovyna, politician, Member of Parliament.

Газета «Буковина» від першого дня свого виходу в 1885 р. зайняла провідні позиції серед українців краю. Тут розміщувалися не тільки основні світові, державні та місцеві новини. Редакція значною мірою моніторила, а інколи й визначала суспільні, культурні та політичні настрої серед провідних верств населення Буковини. Тому особливо цікаво простежити, як мінялися обриси одного з найцікавіших політиків – Николая Василька – на шпальтах цієї газети. Особливо важливою стала роль газети у період 1896–1898 рр., коли вона стала щоденною, а Николай Василько розпочав свою політичну кар'єру парламентського депутата.

Зокрема, можна стверджувати, що на початковому етапі його політичної діяльності редакція демонструвала особливу увагу до самої постаті посла, скептично оцінюючи його особистісні риси, постійно наголошуючи на недоліках, прорахунках, конфліктах і суперечках. Характерно, що автори публікацій його називали «нововинайденим русином» [1, с. 2]. Водночас навіть ім'я писали латиницею Coso Vassilko [1, с. 2].

Проте вже наприкінці 1898 р. на зміну скептицизму прийшла нейтральна, виважена оцінка. «Щодо посла Василька, то нині про нього ще не можемо нічого сказати. Він не романофіл, не буде йти в прислугу волохів і щодо поглядів суспільно-політичних поступовіший від своїх попередників. Однак робота на користь народу руського на все даних не маємо. І будучність лише покаже чи здогадки правдиві чи ні» [2, с. 1]. Уже в газеті за 1899 р. щодо Николая Василька ми не